

ספורי מדרכי טביב

מדרכי טביב — דרך ואל טפור — ספורים — הוצאת עם עובד תשי"ג.

הספור „כנורו של יוסי” אם כי הוא גם ספורו של הנער התימני הנלכב שני פל במלחמת השחרור — הרי הוא בעיקר גם ספורה הטרגי של אשה מכו ערת, ספירו של יופי שהגורל נתנו בכלי אשר הבחינה ועמדה על מדה הטרגדי יה של חי יוסי ומותו, לא וק בשל אבדן חיים צעירים, שואפי הנד וכרו כים אחרי שיר וזמר, אלא גם, ואולי בעיקר, בשל אבדנו של הבן היחיד לאם אשר אי-אפשר היה שיהיה לה עוד ילד, לאם שהבן הזה הנו בחינת נס גדול בחייה, מה נפלאים הם פרטי הסיפור של אם יוסי, היודעת את כיעורה, ומבינה שבדרך נס ופלא נשא איתה מי שנשאה לאשה, וכי בדרך הפלא והד נס — היתה ללדת, רגע כמיסיה בשרם שנפקחו עיני הבעל והבחין גם הוא בכיעורה, ועליכן הוא פוגע בה בנסות, מעליב ידורס ועוזב; באינו אוביקטיביות מספרת האשה (מספר מ. טביב!) על כיעורה, ואינו החיפחות בוקעת מן התיאורים השלווים, העוברתיים! מה גדול אישרו של כיעור זה שוכה לבן, יפחירות ועזיבדגשות, מנגן בכנור ואר הכתו לעמו מנגנת בו! והנה כרע נפל הפלא, מת הנס הגדול!

וכמו בספור „כנורו של יוסי”, שיש בו שני נושאים, שיום במשקלם וער כם, אם כי האחד — יוסי וכנורו, — גלוי, והשני — כעור אמו — סמוי, כן אנו מוצאים גם בספור השני — „הב שורה” — שני נושאים שיום בטעמם ובחשיבותם, האחד מודגש משהו — הפטריוטיים של התימני העולה-החדש, והשני עוזר-עיניה של האליה, שהוא נושא שבדרך-אגב בלבד, כביכול; הרי שיש בספוריו של מ. טביב — לא רק תאורי חוי לא רק גלוי דיוקנם המיר חד של יהודי היסן, על מנהגיהם, אפני מחשבתם, צורות דבורם ועוד, אלא שהוא מספר על חוויות בני-אדם באר שר הם בני-אדם, כגון על רגשותיה ומחשבותיה של האליה העוררת, ועל קשרי האהבה, שנתקשרו בינה לבין בני-דורה; ומיוחדים, במינם הם החושים המקשרים אתה בין אחר פקוד-עינים לבין אחת שהיא סומאת, ומ. טביב עשה בזה לא רק מלאכת-אמן דקת, אלא הוא מוכיח לנו שיש בו הרבה חכמת-הנפש ובינה בדברים הסמויים מן העין, האהבה הזאת, ובעיקר הדרך המוליכה כאן אל האהבה וכן אפני בסור יה — עדינים-מעודנים, דומתיים וטר ואגיים כל כך, ומ. טביב מספר עליהם הם ברטט נסתר ובמתינות היפה שלו, הכובשת שכל ונפש גם יחד.

רגיש הוא מ. טביב לעלבונן של הב ריות, חש בכל דכאון-לב, מבין לרתי שירנמש של בעל מום, — יודשיכמו את הרגשותיה של האשה העקרה, — ועליהם הוא מספר בעיקר, ומספר הוא בצמצום-דברים, מתוך שאינו להוט אחרי פרטים שאינם-גורעים ואינם-מור סיפים, אלא מבליט עיקרים ומגיע אל שרשי הסכסוכים, מצביע על הקרקע החולה המסייעת לצמיחת הכאב ומכ שילה את פירות אסונו של הפרט; והו גם תכנס וטעמם של הספורים „ולא חורה דבורי” ו„גואל”; — מה וגם שם הננו עדים לתחלתו של הסכסוך, שהוא בבלתי-ינראה כמעט, בחינת גרעין זעיר, שאתה רואהו מבניטתו, בתפוחתו, בצ מיחתו ועד להבשלת הפרי הבאוש; כאן — הבדל של מהיכך בסולם היר הים, פירוד אהים בגלל סעמי עדיית, וכאן — אשה עיריית, שקרוביה מתנכ לים לשלוטה, ובאות בזו אחר זו — הלחישות, החלונות, הרכילות הרביקה, גמות-הנפש, אטימות-הרגש, — והנה כבר עולה וצומחת השנאה, ההתעללות, לצון הנקמה; — וכך גבר הסכסוך, הנושא בקרבו דמע ועצור, יסורים ומח בטרם-עת; מ. טביב מספר על כל אלה — באמצעים פסיכולוגיים מובה קים, המתקים את הקורא המעוררים בו מחשבתו טעמיקים את רגשות הצ דק ומחזקים את שאיפותיו המוסריות; והצנין המיוחד — התימנית — אינו כאן בשום אופן בחינת אכסוטיקה, ואין נעא יסוד יחודי, ואף לא ראשי בספיר לים, אלא הוא טבעי, אורגני, רקום בתוך רקמת המאורע, כי הוא רקעו מלכתחלה, הוא אקלימן וקרקע גידולן של הנפשות הפועלות.

(המשך בעמוד 6)

א. מספרים עברים בדרך הזה, חכמים לטקצועו ואמנים למלאכתם, השכילו להעניק לנו פרקי פרוזה, הראויה לענין ועיון, רק בעת שהשיגו, אם מדעת ואם בכוח חושם הנכון, כי כיום הזה אפשר לספר לא על כללה של המצוי אות המתהווה, אלא על פרטים שבה בלבד, על קטע זה או קטע אחר מן הזירה, — על המתגוששים ולא על ההתגוששות; על רעיון מן הרעיונות, על השקפה מן ההשקפות, על שבת מן השבטים באומה — הנלחמים ביודה לשמירת-עצמם ולא על מלחמת התמר לה, ולא על תהליך המזיגה שעוד תקום ותהיה יום אחד; הן דבר הוא, שאמני הפרוזה הותיקים והסובהקים ביותר — שיי צננון, י. ד. ברקוביץ, ג. שופמן, דבורה בארון, חיים הזי, — לא הזיקו עצמם, כל ימי יצירתם בארץ, אל כללה של המציאות המתהווה, אלא נגעו ונגועים בה, מה ושם, רק נגיעה קלה והזירה בתכלית ההזירות; רמזו רמז זים הם, שאין לבם גם, חלילה, ואין עינם כהה מלהבחין בהתרחשות-האדי לים; ולא שהם, מבשרי ההתגוששות והתמורה, סבנהלים ונפחדים מן המר אונן ומן המאורעות ועליכן הנם גר תעים מהם, — אלא אדרבא, — הושי שים הם מלהבהיל ולהפתיד את המציאות המתהווה על-ידי התמודדות בכור חת של האמנות הפרוזאית הגדולה, המשכחת, המרסנת והמרגיעה, — ולא עת היא לכך, ואין השעה צריכה לזאת עדיין; והוי רתיעה מרצון, מחכמת לב, רתיעה שהיא בחינת קרבן והקרבה עצמית; ודוקא הם האויריו כוחם וספר דו ומספרים על גלוייו של העבר, עבר החוק וקרוב, הנדון לטטטוש, לשהיקה, לטמיעה, לשלוב ולמזיגה; הם מבהי רים, מבליטים ומלקטים אחת לאחת את הנפשות שהפעלנה בחוק המסכת האר פית הגדולה שלעוהי-לבוא, את מדת הלהט שבהתגוששות יסודית זו, את מראה פריצת הלהט-ליועה של ההיס טוריה, את סערות הנפש שבתוך הני רה, את היאחזות היצר ביצר, את ענן הפשן העולה ממאבק הרעיונות והאש החובקת הכל, מצוא ימצא המספר האר פיקן אל הדממתורגן — אם בכרוניקה האפורה, ואם בשיריהם הליריים של משוררי הדור הזה; כי דוקא הליריקה, ממש בכרוניקה הנאמנה והאפורה (ו שהיא מקור לדברי-הימים), יש בהן משום טביעות-אצבעות של הזמן ומאר רעותיו כהיותם; — בואו ובחנו את הדברים ותוכו, כי אפילו מספרים ליי די הדור הזה ממש, ומציאותו המתהווה, השכילו ומשכילים ביצירתו פרוזה אמר גותית וק כמדה שהם מספרים על פרט אחד מפרטי זירת חייו, וכושלים ונכ שלים רק אלה המתכוונים לפרוש לפי נינו את היריעה השלמה והמקיפה; כל המספרים על דבר-מה מן ההווה, שת הזמן נוגע בעבר, שטמנו הוא נובע, אם אמנים הם ובעלי כשרון הספור, — יש ביצירתם משום הישג וערכה בולט לכל עין בוחנת ומבחינה; ואלו כל הפונים אל ההווה, שתחמו פונה אל העתיד, והם מנחשים את דמותו, או אף מתכוונים לצרפו לפי השגותיהם, — אפילו כשרובם כשרון של ודאות, — כושלים ונכשלים; כי עתיד זה מתקר טט בכל כותהו הבלתי-משוערים כני גר הבאים לתחום את תחומי, להצר את גבוליו מראש, ואפילו הללו חכמים בעיניהם ורואים עצמם נביאים-בני נביאים.

ב. מדרכי טביב הוא אחד מאמני הפרוזה העברית, אשר בינת-הדברים ההזירות מלכת בדרך הקצרה שהיא לא רק ארוכה, אלא אף אינה עשויה לה ביא עכשיו למחוד-ההפץ, והוא הולך בדרך הארוכה דוקא, שאיננה בטולת קסמים, אף כי מלאת חתחתים — אין הוא סומהר בה, אלא אדרבא, — שוהה בה, שהות שברגש ושהות שבהנות, ועל כך תעיד מתינותו בספורו, כדרך האיש המספר מתוך הרהורים, מתוך משאי ומתן עם נפשו, — ואנחנו קוראים ושר זים עמו בדרכו הארוכה להנאתנו, שאף היא ארוכה; ואנו כוחנים ומוצאים כי דבר זה בא לו, למדרכי טביב, בו כוח הצירוף הנפלא שבטחונו; — נמש לירית מחד גיסא וכלים אפיים שהם מוופי מלאכתו, מאידך גיסא; ולא רק על עובדות, מראות ונופים, הוא מספר במתינות, ומגלף אותם בהקפדה, אלא גם על מוגיי-אויב, מוגיי-נפש הולכי רוח; את הבהילות והלהיטות, המצויות אצל רוב המספרים הצעירים, פרט לס, יחד ובני-מין המזן, — הייתי אומר בהילות ולהיטות גם בכוונה תחילה, אפילו אינן מתכוונותיהם הראשונות של מספרינו הצעירים, — אין אנו מוצאים בספוריו של מדרכי טביב, — אף על פי שהוא מספר על חוויות שיש בהן צער רב, יסורי-נפש, עלבונות צורבים, מכי אובי גוף ודאמני-לב; המספר הזה היא בלי ספק, בעל מזג נסער ורגש, אלא שכשרונו יש בו סגולה הכרחית לכל אמן; — סגולת השקול, ידיעת הגדר, והמידה, אפילו למעטים ולרגשות הפוצים את הגדר ובורצים מן המדה.

ספורי מרדכי טביב

(סוף ממדור 3)

להרגשות, שהם בידו מ. טביב המיד
תארים קולעים אל הדיק, מטעים את
הרצוי לו חולמים את העובדה ואת
המציאות, ובשום אופן אינם דברים
שגורים ומליציים: כל נוף, כל מצי
אור, כל מראה עינים, כל למוש, כל
דמות-דיקן — חתוך בקצור, אבל בשר-
לימות ואינו מניח מקום לטשטוש;
השיחות — טבעיות, אפיניות, תלמות
את הענין, קצובות ואף-על-פי כן נמר-
צות את הדין והדברים שבין המשוחז-
רים אפילו דברים שיש בהם משום
פאתוס — אין בהם מן המלאכותיות,
הלילתו, אלא הוא פאתוס של אמת, אנו
שירחמים, יוצא-מן-הלב ונכנס אל הלב,
כל מי שאינו אחוז בולמוס השפעות
שפסוף בתוכנו, פשטות הנובלת עם
דלות-הלשון, אלא נוהג להקשיב לצי-
דופי-מליט מקוריים ואישיים, לשייב-לב
אל בנין מוצק של מטפט — שמוח
ישמח על דרך כתיבתו של מ. טביב,
שיש בה חיוניות טובה וחליפת גונים
מרהיבה את העין ואת האוזן.

י. זמורה

1.

מאגעינו עם אחינו מהימן למדנו להר-
כיר את מדת תמימותם, הנובלת עם
פויטיטיות, ולכן חלמנו הטבעית, את
שכלם הישרי כיושר-הלי-לוחיהם, —
ואף על פי כן דומה שאין בסחון בנו
כי כאלה ורק כאלה הם באפים לעצמם,
שכן לאחל ככלות הכל מסתלים מן
הצר אנו, והשוב הדבר בתכלית החי-
שיבות, שקם מספר בעל לשון מארי
מטהם והוא מעלה לפנינו את דיוקנם
הולחני, את דמות הנפש שבהם, מצרף
אחד לאחד את קרי אסים הליחה, מתוך
ידיעה מוחלטת וכמו שנוגע-בדבר:
הוא מספר עליהם רק כספר על נפשות
פועלות במאורע מן המאורעות שהוא
רוצה לקבעו בתוך יצירתו, — הוא מס-
פר על מעשיהם, פעולותיהם, הנותם
ורגשם, בכים וצחוקם, משא ומתנם
יחסיהם אל הסובב אותם, זכרונותיהם
ושאפותיהם. — והרמות של גמר תי-
מני או של אשה תימניה, — כלומר:
התימניות שבהם, — טתגלית בדיעבד,
לא בכונה תחלה ויש הברל מהותי
בכך, ויש ערך וחיבות לדבר זה דו-
קאו אנו למדים לדעת ולהכיר את
הויתו של שותף השוב במטכת גאולת
נו, בגבוש מפיארתנו המתהוות, למדים
להבין יותר איזה יסודות מצדפים את
המונינה העתי-דחלכוא באומה זו וכמ-
קום זה, רעדוהו של מ. טביב ערות השו-
בה היא, מתוך שהאיש הוא בעל כשרון,
והעיקר: כשרון שחמו ישר, ישר קודם-
כל עם עצמו וישר עם העולם הסובב
אותה גם שעה שהוא מספר על צער,
הנגרם על ידי פרט לפרט או עלידי
צבור לפרט, אין אחת שומע מדבריו
טענות ומענה על זלזול ועל קפוחים
מלעת; ואף נפשות ספוריו — החיבות
כשליחות — ישרות הק, לא קנטרניות
ומלעיות, יהודים תמימים-פרימיטי-
ביים אלה תמוהים במקצת ומזורים
משחו — אנשי נפש הם, בעלי כוונות
נאות, אוהבי עם ונאמני חארץ הוואת,
ארץ האבות הרחוקים וארץ הבנים הק-
דובלים ומ. טביב מלמדנו, בכח כשרו-
נו הפרוזאי ובוכות יכולתו האמנותית,
לא רק לאהוב, אלא גם לכבד ולהחשיב
את אחינו בני חימן, ומעורר מנו מהד
שבה: — יש גם לנו המלתי-תימנים,
ללמוד לקח מהם ולסגל לנו סגולה
מפגולותיהם, לשמח להיות מושפעים
מהם כשם שהם שמחים ללמוד ולהיות
מושפעים מאתנו.

2.

לשובו של מ. טביב אינה קלוטת מן
האור, אלא עמוסה מסורת של לומדי-
הורה, עמוסה ציוריות מיוחדת במינה,
יש בה מצביונן של הנפשות הפועלות
בספורים, ומתוך כך יש בה חדוש ושי-
עם של קריות שאינם שכיחים עמנו;
ילשון זו עומדת במבטן החשיב ביר-
הר: — בקשירת התארים לעצמים